

DELL'AQUILA, Vittorio / IANNÀCARO, Gabriele (2004): *La pianificazione lingüística. Lingue, società e istituzioni*. Roma: Carocci editore.

Una ullada italiana a la planificació lingüística

El llibre que ens dispoem a ressenyar presenta unes garanties prèvies a la lectura que ens pre-disposen a una anàlisi atenta. En primer lloc, tots dos autors Vittorio Dell'Aquila i Gabriele Iannàcaro, acumulen mèrits curriculars notables, tant en l'àmbit acadèmic com en el de la gestió professional de la diversitat lingüística des de la Ladínia dolomítica. En segon lloc, el fet de tractar-se del primer manual universitari que aborda la disciplina planificadora a la Itàlia contemporània fa pre-veure una aproximació mediatitzada per l'especificitat multilingüe d'aquest estat europeu. I certament, les expectatives suscitades no defraudaran el lector. Siga dit d'entrada, doncs, que l'avalua-ció global d'aquest treball ens merereix la més alta consideració.

Es tracta d'un llibre oportú i necessari. La preocupació dels autors pel tema deu estar força vinculada al nou règim legislatiu italià que inaugura la Llei 482/1999 de *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche*. El nou marc legal farà més evident que mai una diversitat lingüística que, llevat d'episodis jurídics puntuals, havia viscut en la més pura virtualitat. Així, les minories lingüístiques invisibilitzades (albanès, català, tedesc, grec, eslové, croat, francès, franco-provençal, friülà, ladí, occità i sard) adquiriran un nou estatus legal i, amb ell, es disposaran a encarar un futur que no els posarà fàcil la superviència. L'oportunitat a què al·ludiem sembla, doncs, plenament justificada. La utilitat l'hem de relacionar amb la peremptorietat de comptar amb anà-lisis teòriques solvents per al consum tant dels gestors institucionals com de la societat en general. En aquest sentit, l'emmarcament del cas italià en un context europeu (i planetari) fa una tasca pedagò-gica impagable en minimitzar l'excepcionalitat amb què una bona part de la societat podria inter-pretar la nova conjuntura.

Des del punt de vista de l'investigador forà, voldríem destacar l'important cabal bibliogràfic que aquest treball aporta. Hi trobarem, a banda de bibliografia sociolingüística clàssica, una bona selecció de les aportacions teòriques fetes per investigadors italians. Així, la tradició italiana d'es-tudis sobre la diversitat lingüística, amb una forta tendència cap a l'anàlisi de l'estructura lingüísti-ca, es veurà enriquida per noves recerques de base més sociològica.

Els continguts de l'obra es reparteixen en cinc capítols i un apèndix final, força interessant, so-bre la legislació lingüística als estats europeus. El primer capítol, a més de reflexionar sobre l'en-caix sempre conflictiu de la planificació lingüística amb tot un seguit de disciplines afins, s'ocupa de caracteritzar conceptes generals com llengua i dialecte, comunitat lingüística, codi, repertori, funcions del llenguatge, etc. El segon capítol presenta els discursos ideològics sobre la llengua propi-ciats per esdeveniments importants de la història social europea (Revolució francesa, caiguda del mur, etc.). Els tres capítols restants ordenaran els continguts a partir de tres centres d'interès. Heinz Kloss (1968) va establir una segmentació dels àmbits que havia de considerar tot procés de planifi-cació lingüística. Les dues fases definides són les següents: la que afecta l'àmbit formal, estricta-ment lingüístic, anomenada *corpus planning*, i la que s'ocupa de l'àmbit funcional, coneguda com a *status planning*. Tanmateix, Vittorio Dell'Aquila i Gabriele Iannàcaro han cregut oportú adoptar l'esquema que ens forneix Cooper (1989). Aquest autor suggereix un nou centre d'atenció: la *plani-ficació de l'adquisició de la llengua*. I en justifica la singularitat pel fet que la planificació fun-cional estaria orientada cap a l'augment d'usos, mentre que la creació de nous usuaris correspon-dria a l'ensenyament. *Corpus planning*, *Status planning* i *Acquisitions planning* seran els títols dels capítols en qüestió.

L'equivalència amb alguns debats de l'ecosistema catalanòfon i, per què no dir-ho, l'interès in-vestigador de qui signa aquests papers, ens ha fet aturar en un parell de qüestions: la segmentació del contínuum lingüístic i la comunitat lingüística. Quant a la dialèctica que s'estableix entre els

conceptes de llengua i dialecte, l'aplicació al mosaic lingüístic italià ens aportarà tot un seguit de reflexions que farem bé de no perdre de vista des del nostre àmbit lingüístic. En aquest sentit, els autors del llibre apunten que la distinció dels conceptes esmentats des del punt de vista lingüístic és absurda. La versió extrema d'aquesta formulació vindria a dir que la lingüística no hi té res a dir. La diferenciació s'hauria de cercar, doncs, en els plànols social i funcional. Dell'Aquila i Iannàcaro, en parlar de la situació a Itàlia, ens adverteixen que quan es parla de *dialectes italians* no s'ha d'entendre 'dialectes d'Itàlia', sinó 'dialectes del llatí a Itàlia'. Ens parlen de la paradoxa que suposa que la varietat que més s'acosta a l'italià, el cors, és considerat una llengua diferent. Són del parer que el criteri de més potència és l'estatus d'oficialitat: la llengua tindria un reconeixement social i nacional que el dialecte no té. Més que la tradició literària: el cas napolità en seria un bon exemple. La segmentació dels contínuums lingüístics amb criteris lingüístics col·lisiona, doncs, amb raonaments sociopolítics. Arribats en aquest punt, la casuística seria força diversa. Per exemple, el català i el castellà (llengües diferents) presenten estructures més pròximes que el llombard i l'italià (considerats la mateixa llengua); també fan referència a les elaboracions lingüístiques (Klos) que han distanciat xec i eslovac, macedoni i búlgar, i neerlandès i tedesc.

Quant a la caracterització conceptual de la comunitat lingüística, els autors aborden un dels conceptes més conflictius i interessants de la reflexió sociolingüística actual. No en va, la interpretació de la "catalanofonia" comença a prendre en consideració els matisos que aporten les diverses teoritzacions a l'abast. En el llibre hi trobarem una tipologia amb quatre formulacions centrals a l'hora de catalogar una comunitat lingüística: a) Una comunitat, una llengua (Lyons); b) S'ha de prendre en consideració el valor social de les diferents varietats. Gumperz destaca la interacció regular i freqüent dels parlants; c) La percepció inclusiva o exclusiva del parlant en el grup. Fishman aposta per una forta densitat d'intercanvis lingüístics i la integració simbòlica. Parlar la mateixa llengua no és suficient per formar part de la mateixa comunitat lingüística. L'actitud i la consciència dels parlants adquireixen un rol importantíssim; i d) Negació explícita del concepte de comunitat lingüística. Hudson el considera un artefacte mental i teòric. A propòsit dels plantejaments acabats d'esbossar ens ve a la memòria la definició acumulativa proposada per Miquel Pueyo (1991): "Entendrem per comunitat lingüística un grup social que posseeixi en comú, almenys, una varietat lingüística i les normes d'ús corresponents, que es manté cohesionat i es diferencia dels altres grups per l'existència d'una xarxa d'interaccions —reals i simbòliques— freqüents i que comparteix actituds lingüístiques semblants i una mateixa escala de valors, pel que fa a l'ús lingüístic i al seu significat social."

I acabem. El llibre que ressenyem, a banda d'aportar-nos coneixements genèrics sobre la planificació lingüística, també ens proporciona un transvasament d'informacions resultat de l'experiència més immediata dels autors. A parer nostre, la presència d'aquests darrers atorga un considerable valor afegit a una obra de lectura obligada.